

DEGERFORS BRUK JÄVRE - JÄRNBRUKET OCH SÅGEN/KVARNEN

JÄRNBRUKET

Piteå museums bild från 1890- talet

Till vänster Manufaktur- och stångjärnssmedjan med tillhörande kolhus. Till höger såghuset som uppfördes redan på 1650- talet, då med grovbladigt sågverk , men revs och ersattes 1810-1812 av ett större hus försett med finbladigt sågverk.

SÅGEN/KVARNEN

Illustration: Torbjörn Andersson

Akvarell från 1980. Från vänster ses kanalen, Jävreån och Såg/Kvarnhuset.

(Ett minne poppar upp från 1950- talet då jag ser denna bild, som inte har med Degerfors Bruk att göra. På våren då vattenståndet varierade kunde vattnet stiga under kvarnen och fiskar blev inneslängda. Jag och min grannkompis Östen Eriksson tyckte synd om fiskarna och startade en räddningsaktion. Det var mest gädda och mört, som vi lätt kunde fånga med händerna och sen transportera till en vattenfylld grusgrop "oppe römmen". Fiskarna matades sen den sommaren. Nu 65 år senare vill jag råda unga Jävrebor att istället lotsa fiskarna tillbaka till Jävreån.,

Bild: Torbjörn Andersson

Bild från 2019 under pågående julmarknad. Till vänster Såg- och Kvarnhuset, idag Bygde-museum. I mitten det nya växthuset, till höger den nya servicebyggnaden med café, kök och HWC. Framför servicehuset syns det lilla bevarade kaphuset.

JÄRNBRUKET

Degerfors Bruk grundades 1797 av Handlanden Johan Degerman från piteå, som blev brukets förste patron. Järnbruket placerades nordost om sågen på andra sidan Jävreån. År 1805 startades produktionen i järnbruket. Tackjärnet till smidet köptes från Bergslagen, då Degerman hade egna skepp för transport av trävirke söderut kunde han ta tackjärnet på hemfärden.

Manufaktur- och Stångjärnssmedjan var efter tillbyggnad år 1812, 75 m lång och 12 m bred. Där producerades ca 75 ton stångjärnsprodukter per år och 15-20 ton manufaktursmide per år, bestående av bla spett, spadar, yxor, spik och olika verktyg. Storsäljaren var "Degerforsvälten", en typ av hästplog med dubbla skalmar, som troligen var den första riktiga "vändplogen" i Norrbotten.

Stora mängder träkol förbrukades, därför byggdes kolhuset ut, och fick den imponerande längden ca 130 meter med körbana för häst-fordon högst upp under takstolarna.

På de två plankartorna av bruket, från 1860 och 1876, kan man tydligt se att både smedjan och framförallt kolhuset utvidgats mellan dessa årtal.

Bruket gick i konkurs 1887 och avyttrades 1893.

SÅGEN/KVARNEN

Såghuset med grovbladigt sågverk uppfördes ca år 1650 på den plats det står idag. På patron Johan Degermans tid 1810-1812 ersattes det gamla huset med ett större och försågs med ett fin-bladigt sågverk. Två dubbelramar gjorde att man kunde såga fyra stockar samtidigt.

Efter nedläggningen av bruket blev byamännen åter ägare av huset.

Kvarnen var då belägen på andra sidan Jävreån, men 1912 byggdes huset om för att rymma både såg och kvarn.

Mjölaren Bror Brännström överlämnade mjölnaryrket till sonen Odal Brännström, som avgick 1974 efter 50 år som mjölnare.

Emma Degerman driver genom företaget Jävre Kvarn & Café, hembygdsmuseum i lokalerna, som bla skildrar skola, jord-bruk och smedja.